

Kirkeministeriet

Kirkeministeriet fremsendte med brev af 17. september 2010 (dok.nr. 87502/10) rapport om folkekirken og registreret partnerskab.

Som høringssvar har jeg følgende bemærkninger:

Om ægteskabet

Det er en god ting, at der i Danmark kan indgås registrerede parforhold mellem personer af samme køn med deraf følgende sociale konsekvenser for samliv, arveforhold osv. Og siden 1997 har der eksisteret pragmatiske ordninger, hvor de registrerede par, som måtte ønske det, har haft mulighed for at få en gudstjenestelig markering i forbindelse med registreringen af deres partnerskab.

Spørgsmålet er nu, hvorledes dette forholder sig til den årtusindgamle ægteskabsinstitution og den rolle, som denne i traditionen har fået i skikkelse af kirkens vielsespraksis. Den kristne kirke har gennem hele sin historie siden oldkirken haft en meget høj vurdering af ægteskabet. Langt højere end de andre skriftreligioner, jødedom og senere islam.

En stillingtagen til spørgsmålet om vielse/velsignelse af registrerede par ved en kirkelig handling kan ikke træffes uden en samtidig afklaring af ægteskabets stilling i lutherdommen.

Det er en ofte overset kendsgerning, at de lutherske bekendelsesskrifter fra reformationstiden udtrykker en klar opfattelse af ægteskabet. Heller ikke udvalgsrapporten redegør herfor, til trods for at bekendelsesskrifternes må betragtes som forpligtende for den danske folkekirke.

De lutherske bekendelsesskrifter fra reformationstiden omtaler ægteskabet, men ikke (direkte) vielsen som kirkelig ceremoni. Det sker i den augsburgske konfession artiklerne 16 og 27 samt (indirekte) i Luthers lille katekismus. I CA artikel 16 hedder det under overskriften *Von der Polizei und weltlichen Regiment/De rebus civilibus*, at de verdslige ordninger er skabte af Gud, samt at det er tilladt kristne at føre verdslige embeder m.v., samt at det er tilladt kristne at indgå ægteskab, dvs. gifte sig (*ducere uxorem, nubere*). Dette er vendt imod de såkaldte sværmeres forsøg på at etablere himmelske tilstande på jorden. I CA artikel 27 gøres det lutherske syn på ægteskab gældende imod de romersk-katolske fordringer om i kraft af munkeløfter at afstå fra indgåelse af ægteskab. Men et sådant munkeløfte kan ikke ophæve ægteskabet, som bekendelsen omtaler som *ordinationem et mandatum dei* (en gudsforordnet stand). Bekendelsens tale om ægteskabet bygger her eksplicit den opfattelse, at det er udtryk for en guddommelig ordning og mandat. Dette er argumentet for, at det hverken af sværmere eller

munke kan tilsidesættes til fordel for 'højere' løfter eller bestemmelser. Ægteskabet luthersk forstået er således grundlæggende noget andet og videre end en frit valgt samlivsform, grundlagt på to menneskers indbyrdes beslutning. Ægteskabet er også udtryk for en guddommeligt forordnet stand for det verdslige liv, som man indtræder i ved ægteskabs indgåelse, hvorfor det da også har en social, kirkelig og symbolsk betydning, som rækker langt videre end de aftaler, mennesker på eget initiativ kan træffe med hinanden.

Denne lutherske ægteskabsforståelse, som indplacerer ægteskabet på linje med andre borgerlige ordninger, udtrykker således en langt mere vidtgående forståelse end den, som kommer til udtryk i det romantiske 'to-somme' kærlighedsforhold, som der ofte refereres til i paralleliseringerne med andre samlivsformer.

Dette er da også den legitimerende forudsætning for, at kirken kan medvirke ved indgåelse og fejring af ægteskab i forbindelse med vielsen. En sådan forståelse gøres da også gældende i den nugældende, autoriserede liturgi for vielse af 1992, hvor der i slutningskollekten (efter en tak for ægteskabet) bedes: ' - vi beder dig, at du vil bevare *denne din ordening* og velsignelse urokket iblandt os.' Der er her andre og videre aspekter på færde end f.eks. henvisningen til menneskets følelser, kærlighed og lignende, idet der forudsættes en samfundstænkning med udgangspunkt i de guddommelige ordninger og mandater.

Dette ordningsmæssige ægteskabssyn, som findes i Den augsburgske Bekendelse og som afspejles i nugældende liturgi, er begrundet hos Martin Luther. Når Martin Luther i den såkaldte *Traubuchlein* (1529) i forbindelse med ægteskabs indgåelse taler om, at præsten er 'skyldig at velsigne og vie dem, som beder om det', så bygger hans udtalelse på den forudsætning, som reformatorerne var enige om, nemlig at ægteskabet betragtes som *ordinatio et mandatum dei*. Luther stiller på dette sted menneskelige ordninger såsom munke- og nonnevæsenet op som modsætning til det guddommeligt indstiftede ægteskab: '*deres [munke, nonner] stand og væsen er ugudeligt og lutter menneskeværk, som ikke har nogen grund i Skriften. Hvor meget mere skal vi da ære denne guddommelige stand [ægteskabet] og langt mere herligt velsigne den, bede [for den] og prise den? Thi selv om det er en verdslig stand, så har det dog Guds Ord for sig og er ikke opdigtet eller stiftet af mennesker, sådan som munke- og nonnestanden [...].*' De historiske og teologiske forudsætninger for lutherske kirkers medvirken ved indgåelse af ægteskaber bygger således på den entydige forudsætning, at der med ægteskabet er tale om en såkaldt guddommeligt indstiftet stand, hvilket gør den usammenlignelig med andre 'opdigtede' ordninger.

Dette synspunkt vender reformatorerne både imod den sværmeriske ophævelse af alle ordninger til fordel for andre mere 'himmelske', umiddelbare instruktioner (CA 16), og imod de former for forpligtelse – endog kirkelige forpligtelser – som måtte forsøge at overbyde ægteskab og ægteskabs indgåelse (CA 27).

Gælder ordningerne og ordningsteologien stadig?

Det er et stærkt omdiskuteret tema i nyere teologi, hvorvidt en luthersk ordningsteologi stadig kan betragtes som holdbar. Der har fra forskellig side været rejst alvorlige spørgsmål ved denne teologi, og personligt kan jeg godt se nogle af vanskelighederne. Men dette angår ikke personlige synspunkter, ordningsteologien er et spørgsmål for hele folkekirken i det omfang, den udspringer af bekendelsesskrifterne. Med hensyn til ordningsteologien som sådan, så har Den danske folkekirke ingen officiel stillingtagen til dette komplekse teologiske spørgsmål, som i sine konsekvenser ikke blot angår ægteskabsforståelsen, men også forholdet til beken-

delsesskrifterne, kirke-statforholdet m.v. Udgangspunktet må i den situation tages i det forhold, at *Lov om gejstlige læresager* ingen undtagelser eller indskrænkninger gør i forhold til bekendelsesskrifterne, hvorfor ordningsteologien må anses for at være gældende lære. Ved sin faktiske anerkendelse af stat-kirkeforholdet, grundlovsbestemmelserne, kirkens medvirken ved folketingets åbning, ledende embedsmænds deltagelse ved bispevielser osv. kan man ydermere argumentere for, at folkekirken *de facto* anerkender den klassisk-lutherske ordningstænkning. Dette må også få konsekvenser for en eventuel begrundelse for indførelsen af ritualer for registrerede parforhold, såfremt et sådant ritual skal være en parallel til den gældende vielsespraksis.

Lader registreringen af parforhold ved en kirkelig ceremoni sig forene med de bekendelsesmæssigt og liturgisk givne bestemmelser angående ægteskabet?

Hvis ikke indførelse af ritualer for vielse/velsignelse af registrerede par skal begrundes med romantiske eller sentimentale argumentationer, hvilket ville være fremmed for en luthersk tankegang, så ser jeg kun nogle få muligheder for en holdbar argumentation:

- 1) Der er i princippet en mulighed for at forstå det registrerede parforhold som en parallel *ordning* af samme vægt og status som ægteskabet, dvs. som *ordinatam et mandatam dei*, forstået i bekendelsesskrifternes betydning. Jeg er imidlertid ikke bekendt med, at en sådan begrundet argumentation har været ført, og mener, at der her udestår væsentlige teologiske refleksioner, for at en sådan argumentation kan blive overbevisende. Det faktum, at der politisk er gennemført en lovgivning for registrerede parforhold, er efter min opfattelse ikke tilstrækkeligt til at betragte dette som 'ordning' i bekendelsens forstand, blandt andet af den enkle grund, at det mangler den skriftbegrundelse, som Luther med stor energi gjorde gældende imod alle forsøg på at opstille ordninger, som kunne regnes for ligeværdige med ægteskabet.
- 2) En anden mulighed kunne være, at den lutherske ordningstænkning og dermed bekendelsens forståelse af ægteskabet blev suspenderet, for på den baggrund at skabe rum for parallelle begrundelser mellem ægteskabs indgåelse og velsignelse af registrerede par. Dette ville nedskrive den lutherske ægteskabsforståelse til at være en menneskelig valgt 'samlivsform', som teologisk set ikke udmærker sig i forhold til andre samlivsformer, og ville i så fald svare ganske godt til mange politiske og ideologiske ønsker. Herimod kan imidlertid rejses den indvending, at en nedskrivning af ægteskabets teologiske og symbolske værdier under alle omstændigheder bør vække kirkelige betænkeligheder. Hvortil kommer, at det over tid muligvis ville kunne trække tæppet væk under enhver kirkelig medvirken i det hele taget, da det betyder fjernelsen af selve hovedbegrundelsen, som der er redegjort for ovenfor. Endelig må tilføjes, at en officiel frasigelse af CA's lære om de verdslige ordninger ville få nærmest uoverskuelige konsekvenser teologisk og økumenisk, idet det ville sætte den danske kirke uden for enhver sammenhæng med andre lutherske kirker verden over. I sin konsekvens ville det ikke blot angå ægteskabet, men også kirkens syn på forholdet til det verdslige liv, herunder i stat-kirkeforholdet, som netop forudsætter en klassisk ordningstænkning.
- 3) Endelig er der muligheden for at betragte indgåelse af registreret parforhold under kirkelig medvirken helt uden enhver parallelisering til ægteskabet. Indgåelse af registreret par-

forhold og kirkelig forbøn/velsignelse måtte i så fald ske på en måde, så det umiskendeligt adskiller sig fra ægteskabs indgåelse. Der kunne i så fald næppe være tale om nogen form for tilspørgsel. Ceremonien kunne da betragtes som en 'fri' kirkelig handling, en særgudstjeneste. Men herved bortfalder så også den ligestilling, som vel har været et drivende motiv bag det pres, som motiverer ønskerne om indførelse af kirkelig velsignelse.

Ingen af de to førstnævnte modeller forekommer mig at være tilfredsstillende. Den tredje svarer vel nogenlunde til de nugældende pragmatiske muligheder for en kirkelig markering. Tilbage står imidlertid det forhold, at ægteskabets sammenhæng med kristendommen og dermed 'ægteskabets teologi' hverken er tilstrækkeligt afklaret i rapporten, eller i de indlæg, som er fremført til forsvar for indførelsen af et ritual for registrerede par. Det viser sig som nævnt i det uafklarede forhold til den klassisk lutherske lære om ordningerne.

Det, som for alvor mangler i den nyere diskussion, og som jeg ikke vil være med til at afskære gennem en forkortet debat og indførelse af autoriseret ritual, er en egentlig fordybelse i disse komplekse forhold. En forhastet beslutning ville kunne medføre, at vi ud fra en – måske – indsnævret teologisk forståelse af ægteskabet står i fare for at konstruere paralleller, som tilfældigvis passer for os her og nu. En sådan forenkling er jeg på vagt over for, og det er ikke noget argument, at vi f.eks. har haft 20 år med registrerede parforhold, hvis det i realiteten er noget andet, det drejer sig om.

Endelig skal det bemærkes, at en indførelse af et ritual for registrerede parforhold svarende til ægteskabsritualet vil indebære, at det gældende *ægteskabsritual*, der som omtalt forudsætter en luthersk ordningslære, må forandres og omformuleres af hensyn til overensstemmelsen mellem ritualernes teologi.

Jeg er ikke ene om disse betænkkeligheder. Flere lutherske teologer, som må betragtes som teologisk yderst kompetente, har i international sammenhæng advokeret for synspunkter på ægteskab og parforhold, som ser helt anderledes på ægteskabet end de perspektiver, som for det meste kommer til orde i kirkeministeriets rapport. Enkelte lutherske teologer, bl.a. W. Pannenberg (*Systematische Theologie*. Bd. 3, 391 – 398) nærmer sig en opfattelse af ægteskabet i sakramentale kategorier, andre forsøger ud fra Efs. 5, 32 at se ægteskabet som en mellem menneskelig institution ('på skabelsens plan'), der imidlertid i lyset fra frelsesøkonomien så at sige tilkendes en ny tegnfunktion: ægteskabet som en afglans eller et tegn på Kristi forhold til menigheden.

Disse bibelske - og traditionshistoriske overvejelser bygger selvsagt ikke på enkelte fordømmende skriftsteder fra Det gamle eller Det nye Testamente, men på en langt mere omfattende kulturhistorisk og kristendomshistorisk vurdering af ægteskabets sammenhæng med kirken i historien.

Jeg forsvarer ikke uden videre alle disse synspunkter, men gør opmærksom på nødvendigheden af mere dybtgående overvejelser over ægteskabets teologi.

Om velsignelseshandlinger

Problemstillingen vanskeliggøres ydermere af en række uklarheder om, hvori en velsignelse kan bestå i en luthersk sammenhæng.

Der tales ofte, som om 'kirken' på Guds vegne skulle have en eller flere særlige velsignelser, den kan uddele eller holde tilbage/udelukke nogen fra. Det er en uheldig semantik i luthersk sammenhæng. Kirken selv 'har' ikke til sin disposition et vist mål af velsignelse, som den efter forgodtbefindende kunne uddele, fedte med eller holde tilbage. Enhver tale om ægteskabet og kirkens velsignelse heraf (samt evt. parallelt angående et registreret parforhold) må anskues som handlinger, som finder sted i troen på de løfter, som kirken i øvrigt forkynder og meddeler. Gældende vielsesritual udtaler da heller ikke nogen velsignelse over ægteparret, men det henviser med skriftbegrundelser til Guds velsignelse, og det yder forbøn for det par, som har indgået ægteskab, og slutter med at lade den aronitiske velsignelse lyde over alle tilstedeværende.

Endvidere bemærker jeg, at den manglende stands- og ordningstænkning slår igennem i de fremsatte forslag, hvilket synes at føre til en vis forlegenhed med henblik på liturgisk at udtrykke, hvad det er, der foregår, som når det f.eks. hedder: '*jeg forkynder jer at være registrerede partnere for både Gud og mennesker.*'

Frihedsrettighederne

Det er anerkendelsesværdigt, at udvalget har kunnet enes om et vidtgående frihedshensyn med henblik på præsters medvirken. Samtidig rejser præamblen, som fastslår præsternes frihed til ikke at benytte ritualer, helt nye problemstillinger. Den lovgivningsmæssige anerkendte frihed til ikke at medvirke ved vielse af fraskilte anfægter ikke selve handlingens teologiske legitimitet som ritual betragtet, snarere tværtimod, men den udtrykker derimod en frihed til stillingtagen til hvem, der har adgang til at få del i ritualer. Rapportens forslag til ritualer udtrykker gennem præamblen noget helt andet. Det forekommer kunstigt og en smule halvhjertet i forbindelse med autorisationen af et helt nyt ritual at meddele i en præambel, at det altså ikke er forpligtende for andre end dem, der vil følge det. En sådan undtagelsesbestemmelse angår – og anfægter - selve ritualerets legitimitet, hvilket jeg betragter som en afgørende forskel fra de andre undtagelsesbestemmelser. Hvis ikke kirken kan gøre autoriserede ritualer forpligtende for alle embedsbærere, så er det et alvorligt spørgsmål, om ikke man snarere skulle undlade at autorisere dem. Hvad er en autorisation, hvis den ikke er for alle? En autorisation vil nemt kunne betyde, at man derved kommer til at autorisere en dyb uenighed, idet ritualer pr. definition bliver et *særritual*, og ikke et samlet ritual. Autorisationen kommer til at sprede og ikke samle.

Indstilling

Rapporten demonstrerer med al tydelighed, at der hersker en stor uklarhed i synet på ægteskab, registrerede parforhold og deres relationer til kirkens liturgiske praksis. Grundlæggende mener jeg derfor til besindighed, så længe den nødvendige klarhed ikke har indfundet sig, og mener, at vi her – som i alle andre åndelige spørgsmål – ikke bør forcere forhastede afgørelser igennem. Heller ikke selv om diverse pressionsgrupper presser på. Spørgsmålet kunne vise sig at være mere omfattende end en umiddelbar betragtning synes at antyde. Dette gælder både inden for den danske folkekirke og i økumenisk sammenhæng.

Jeg støtter flertallet i rapporten i deres udgangspunkt, at der er forskel på et ægteskab mellem mand og kvinde og et registreret parforhold mellem to mennesker af samme køn. Men jeg finder samtidig, at begrundelsen herfor savner en underbygning i forhold til det ægteskabssyn, som kommer til orde i den reformatoriske teologi. Denne holdning afspejler ikke en 'benedelsesfundamentalisme' fra min side, men udtrykker et behov for en solid fordybelse i den ægteskabsopfattelse, som er forbundet med kirkens lutherske arv, og som må betragtes som en

del af den forpligtende lære. Man kan ikke trække paralleller hverken liturgisk eller teologisk, hvis ikke man ved, hvad det er, man paralleliserer til. En indførelse af autoriserede ritualer for velsignelse af registrerede parforhold på nuværende tidspunkt vil for eftertiden og for en videre kreds af lutherske kirker stå i fare for at fremstå som en forhastet beslutning, uafklaret og uden overbevisende teologisk grundlag.

Jeg finder endvidere, at ordningen fra 1997 har fungeret som en fornuftig og pragmatisk løsning på et meget komplekst spørgsmål, og ser ikke umiddelbart noget behov for at autorisere et nyt ritual.

Med venlig hilsen

Lise-Lotte Rebel

Kopi til:
Alle biskopper
Alle stifter (intranet)